

ЎҚУВЧИ-ЁШЛАРДА ДЕВИАНТЛИК ХОЛАТЛАРИНИНГ СИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ

Салимова Муборак Каримовна

Тарих фани уқитувчиси Чуст тумани 19- мактаб

Дунё миқёсида таълим инсон капиталини шаклланишининг муҳим омили сифатида намоён бўлиши билан, ўқувчи-ёшларда дунёни билишга бўлган интилишлари ва унда ўз ўрнини, мавқеини белгилаб олиши кучайиб бормоқда. Жаҳон банкининг иқтисодий ўсиш муаммолари бўйича тадқиқотлари натижалари шуни кўрсатадики, иқтисодиёт соҳасидаги мамлакатларнинг 16% жисмоний капитал, 20% табиий ва 64% инсон капиталига боғлиқ. Шу билан бирга, таълим муассасаларида ўқувчиларинг тарбияси, уларни ижтимоий меъёрларга оғишмай амал қиладиган шахс сифатида тарбиялаш масалалари ҳам долзарб аҳамиятга эга бўлиб бормоқда.

Жаҳонда ўқувчи-ёшларнинг тарбияси, ижтимоий меъёрларга риоя қилиши ва девиантликнинг самарали профилактикасининг асосий омилларидан бири ҳисобланади. Назарий социологиядаги “ҳамкорлик” ва “зиддиятли” ёндашувларнинг такомиллашган тажрибаси сифатида “қўшнилар назорати - neighborhood watch” (АҚШ, Англия, Австралия, Ҳиндистон), “жиноятчиликни тўхтатамиз - crime stoppers” (Буюк Британия), позитив ташқи муҳитни ташкил этиш орқали жиноятчилик профилактикаси (АҚШ, Канада) ва ҳудудларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш бўйича комплекс дастурлар “WEED and SEED” (АҚШ), “Safety City” (Буюк Британия), ETE-JEUNES (Франция), ижтимоий назорат ташкилотларининг махсус бўлимлари SSP (Дания, Нидерландия) каби манзилли йўналишларда девиантлик профилактикасига доир тадқиқотлар олиб борилмоқда.

Мамлакатимиздаги ислохотларнинг негизида, ижтимоий меъёрларга ёшларимизни мослашиши, кўникма ҳосил қилиши давр талаби даражасига кўтарилди. Қайд этилишича 2017 йилда жиноятларнинг қарийб 30 фоизи вояга етмаганлар ва ёшлар томонидан содир этилган. Бу эса, Ўзбекистонда кенг кўламда амалга оширилаётган профилактик тадбирларнинг муҳим жиҳатини ўсмир-ёшлар билан олиб бориладиган ишлар ташкил қилишини кўрсатади. Шу сабабли ўқувчи-ёшлар девиантлик ҳолатлари профилактикаси бугунги куннинг долзарб вазибаларидан биридир. “Биз “Адолат – қонун устуворлигида” деган тамойил асосида жамиятимизда қонунга ҳурмат, ҳуқуқбузарлик ҳолатларига мурасасизлик ҳиссини кучайтиришга қаратилган ишларимизни жадал давом эттирамиз. Бу борада ҳуқуқбузарлик ҳолатларининг олдини олишга алоҳида эътибор қаратилади.

Жамиятдаги девиант хатти-ҳаракатлар инсоният маданий тарихининг дастлабки даврларидан антик давр файласуфлари (Сократ, Платон, Аристотель,) эътиборини тортган. Аристотель биринчи бўлиб, қадимги дунё ахлоқида инсон

хулқи моҳиятини илмий тадқиқ қилди. Ана шундай илмий тадқиқотлар натижасида инсон хулқ-атворида доир фанларнинг методологик замини яратилди. Мутафаккирларимиздан Абу Наср Форобийнинг “Фозил одамлар шаҳри”, Юсуф Хос Ҳожибнинг “Қутадғу билиг” сингари асарларида мазкур муаммо ва унинг ечимлари кўтарилган.

“девиант хулқ-атвор” тушунчасини бугунги кун нуқтаи-назаридан тавсифлаш;

ўқувчи-ёшлар хулқ-атворидаги ижтимоий, руҳий ва интеллектуал ўзгаришларни девиантологик нуқтаи-назаридан таҳлил этиш;

Ўзбекистон ўқувчи-ёшларидаги ижтимоий позитив идеаллар, тимсолларни ўзлаштиришдаги камчиликлар ва ижтимоий фаол бўлмаган табақалашув тенденциясини девиантликка сабаб бўлувчи омиллар эканлигини асослаш;

ижтимоий меъёрлар ва назорат доминантлиги шароитида ижтимоий эҳтиёжларни қондириш имконияти етарли бўлмаган ўқувчи-ёшларнинг девиантликка мойиллигини социологик жиҳатдан очиқ бериш;

ўқувчи-ёшлардаги мавжуд девиантлик профилактикаси бўйича хориж тажрибасини ўрганиш;

оила ва тенгдошлар гуруҳида шаклланган микромуҳитдаги девиантликни макроижтимоий муҳитдаги таъсир профилактикасига интеграциялашуви орқали позитивлаштириш имкониятларини прагматик ёндашув асосида очиқ бериш;

ўқувчи-ёшларнинг нокомформлилик ҳолатларидан фаол комформлиликка ўтишини тезлаштириш имкониятларини социологик нуқта-назардан асослаш.

Девиация масаласига доҳил тушунчалар интерпритациясида девиантлик атамасини қўллаш мақсадга мувофиқ, чунки девиантлик тушунчаси ўзида фаолият ва ҳаракатни англатса, девиант хулқ-атвор ўзида фитрий-хулқий хусусиятни акс эттиради. Мазкур масалага социологик нуқтаи-назардан ёндошув девиацияни шахс ирсиятига, характерида боғлиқлигига асосий урғуни бермайди, у асосан ижтимоий муҳитга алоқадорликларни кўзда тутди. Девиантлик ижтимоий гуруҳ ёки жамиятда кўпчилик томонидан қабул қилинган меъёрлар тизимига риоя этмаслик ҳаракати, фаолияти ёки турмуш тарзи дейишимиз мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1.Амиров З. Ҳуқуқбузурликларнинг олдини олишда ҳуқуқий тарбия: назария ва ҳуқуқни қўллаш амалиёти. Монография / Масъул муҳаррир: юридик фанлар доктори, доцент Х.Т.Маматов. – Т.: “LESSON PRESS”, 2016. – Б. 81

2.Абдуллаев Ю.Н. Хорижий таълимнинг ижтимоий-педагогик хусусиятлари: тажриба ва тараққиёт тамойиллари. 13.00.01 – Педагогика назарияси ва тарихи.

Педагогика фанлари доктори илмий даражасини олиш учун тақдим этилган
диссертация. Самарқанд – 2000. – Б. 190

Биргаликда мактабга: Мультимаданий жамият вазиятида таълим муҳитини
бошқарув бўйича ўқитувчилар учун қўлланма - Бишкек.: 2010. - Б.3

3. Филиппов Ф.Ф. Социологический анализ проблем образования / Франция
глазами французских социологов. – М.: Наука, 1990. – С. 232